

РОЗДІЛ 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 331

ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Антонюк В. В.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Наукові керівники: Коваль Л. А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,*

Далюк Н. Я.,

Старший викладач кафедри менеджменту

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. В статті розглядаються процеси функціонування, регулювання та розвитку інновацій у сфері зайнятості в умовах війни. Доведено вплив зростання інтелектуального капіталу на виникнення інноваційних форм зайнятості в умовах війни. З'ясовано, що в сучасних умовах обмеженості усіх ресурсів (капіталу, майнових, трудових) вітчизняний ринок праці звужує умови прикладання праці, потребує поступової адаптації до нових економічних умов функціонування. Доведено, що саме інноваційне середовище ринку праці сприятиме зниженню його напруженості. Завдяки новітнім технологіям доцільно формувати нові форми взаємодії на ринку праці, модифікувати інноваційні види зайнятості, прискорювати якісні зміни методів праці.

Ключові слова: ринок праці, інноваційні форми зайнятості, гнучка зайнятість, безробіття.

Abstract. The article examines the processes of functioning, regulation and development of innovations in the field of employment in wartime conditions. The influence of the growth of intellectual capital on the emergence of innovative forms of employment in the conditions of war is proven. It has been found out that

in modern conditions of limitation of all resources (capital, property, labor) the domestic labor market narrows the conditions of employment and requires gradual adaptation to new economic conditions of functioning. It has been proven that the innovative environment of the labor market will contribute to reducing its tension. Thanks to the latest technologies, it is expedient to form new forms of interaction on the labor market, to modify innovative types of employment, to accelerate qualitative changes in work methods.

Keywords: labor market, innovative forms of employment, flexible employment, unemployment.

У сучасних умовах на більшості національних ринках праці проходить докорінна трансформація змісту, основних форм та видів зайнятості населення, що неухильно веде до запозичення загальносвітових тенденцій. Принциповим інноваціям піддається сфера зайнятості, а також нової якості набуває зміст і структура соціально-трудових відносин. Особливого значення тема наукового дослідження набуває внаслідок зростання впливу інтелектуального капіталу на виникнення інноваційних форм зайнятості в умовах війни. З урахуванням зазначеного актуальність обраної тематики є важливою для української практики, особливо в регіональному аспекті.

Війна суттєво впливає на вітчизняний ринок праці, де спостерігаються значні коливання та зміни. Виклики невизначеності в умовах війни, звуження поля прикладання праці, його структурні та якісні зміни, масштабні потоки вимушених переселенців і мобілізація поглибили проблеми у сфері зайнятості. Попри поступову адаптацію економіки до нових умов функціонування, в Україні зберігається високий рівень безробіття.[10]

Проблеми використання робочої сили загострюються в умовах поглиблення сформованих дисбалансів на ринку праці. Станом на 1 січня 2024 р. загальна чисельність безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості (ДСЗ), становила 96,1 тис. осіб (серед них понад 40 % мають вищу освіту) за наявності 40,2 тис. одиниць вакансій. Протягом 2023 р. мали статус безробітних 483,2 тис. осіб проти 867,6 тис. осіб – у 2022 р., з них у 2023 р. працевлаштовано 160,1 тис. осіб та пройшли професійне навчання 32,9 тис. осіб, у 2022 р. відповідно – 248,8 тис. осіб та 46,6 тис. осіб[1].

В сучасних умовах диспропорцій зайнятості ринок праці гостро потребує активного регулювання та миттєвого реагування на виклики суспільства. Вбачаємо, що саме в інноваційній економіці з високою інформаційною та інтелектуальною складовою, з інноваційним типом зайнятості можлива реалізація багатьох проблемних питань щодо

корегування безробіття, гнучкої зайнятості, використання освітнього і творчого потенціалу населення у сфері праці.

Інноваційних форми зайнятості з'явилися з появою використання інноваційних технологій у виробництві товарів і послуг.

Сфера зайнятості зазнає значних змін в умовах воєнного стану, саме звуження географії праці та способів її використання. Завдяки новітнім технологіям доцільно формувати нові форми взаємодії на ринку праці, модифікувати інноваційні види зайнятості, прискорювати якісні зміни методів праці.

Подальший розвиток сформованого нового для нашої країни типу соціально-трудова відносин – інноваційної зайнятості – передбачає з одного боку, якісні зміни у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили підприємств та організацій, а з іншого – конструювання та функціонування повноцінного механізму соціального партнерства між державою, бізнесом, громадянами в сфері зайнятості.

Метою роботи є дослідження сучасних форм трансформації зайнятості в умовах воєнного стану, сприяння, пропагування поширення її нестандартних форм на сучасному етапі постійного удосконалення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та суспільного переходу до економіки знань, а також обґрунтування оптимальних механізмів регулювання таких форм зайнятості в Україні.

Проблеми трансформації змісту та характеру праці внаслідок посилення інтелектуалізації та інноваційності праці, інформатизації та автоматизації виробничих процесів досліджувалися такими зарубіжними науковцями, як П. Дракер, А. Маслоу, А. Тофлер. Також значний внесок у розвиток економічної науки, збільшення ролі інноваційних чинників розвитку сфери зайнятості внесли вітчизняні науковці В. М. Геєць, О. О. Герасименко, Л. М. Ємельяненко, А. М. Колот, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, В. В. Онікієнко, І. Л. Петрова, В. П. Семиноженко, В. М. Петюх, І. Ф. Гнибіденко та інші. Науковці зосереджували свою увагу на процесах запровадження інновацій, поступовій трансформації характеру праці під впливом процесів автоматизації та інформатизації. Вони надавали перевагу пріоритетному значенню інноваційних чинників для формування економіки знань.

Переважає більшість наукових публікацій, присвячених проблемі інноваційного середовища ринку праці, торкається лише питань, які виникали у довоєнний період, не пов'язані з сучасними особливостями сфери зайнятості. Але, коригування та адаптація традиційних механізмів сприяння інноваційній зайнятості до умов воєнного стану дозволить пришвидшити цей процес. Адже, без державного сприяння формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості ринок праці може стати некеруваним. Тому, важливо ретроспективно вивчати питання

інноваційного середовища ринку праці, щоб адаптувати і доповнювати рекомендації результатами сучасних досліджень.

Особливість погляду на проблему висловлює Л. М. Ємельяненко, вважає, що найбільш суттєвими характеристиками трудових відносин в умовах нової економіки постають кількісна гнучкість (змінюється або чисельність зайнятих, або оплата їх праці), функціональна гнучкість (використовується наявний контингент, фірма змінює кількість робочих годин, перенавчає персонал, змінює для нього робочі місця), просторово-часова гнучкість (використання нестандартних, гнучких форм зайнятості та організації трудової діяльності, впровадження гнучких режимів праці, диференційованих форм найму та звільнення). Сьогодні виграє той, хто швидше адаптується до запитів і вимог економічної сфери, яка динамічно змінюється та в якій постійно оновлюються технології, йде прискорене освоєння інновацій і формуються нові форми використання трудових ресурсів. Подібні аспекти проявляються у виникненні нових форм взаємовідносин у суб'єктів трудових відносин, у використанні нестандартних форм зайнятості: запозичена праця, тимчасова зайнятість, дистанційна зайнятість, телеробота та ін.[4].

Л. С. Лісогор та Ю. Білявська доводять, що створення можливостей для модернізації економіки та суспільства формує підґрунтя для забезпечення збалансованого розвитку ринку праці на основі використання інноваційних форм зайнятості. Обґрунтовано необхідність посилення інноваційних засад формування економіки знань, що передбачає здійснення модернізаційних змін в економіці та суспільстві, запровадження технологічних нововведень та інновацій, посилення творчого характеру праці як передумови виникнення та поширення інноваційної зайнятості [2,6].

Е. М. Лібанова та А. М. Колот аргументують необхідність забезпечення інтелектуалізації праці; динамічної секторальної, галузевої та внутрішньогалузевої реструктуризації зайнятості; підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня робочої сили; створення нових типів праці та «оновлення» цілих сфер професій і компетенцій; розвиток самозайнятості нового типу; становлення «гуманної» зайнятості; посилення гнучкості ринку праці [5,7].

Л. Яценко зазначає, що питання задоволення потреб економіки в робочій силі та адаптації сфери зайнятості до умов війни набуває дедалі більшої актуальності з плином часу, оскільки затяжна війна вносить суттєві зміни у функціонування економічної системи в цілому та ринку праці зокрема. Заходи державної політики в період військової агресії РФ спрямовуються на формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості, що виявляється в поступових позитивних зрушеннях.[10]

Формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості – основні пріоритети державної політики зайнятості у підтримці підприємств, громадян України. Підприємства перебувають у стані постійної адаптації, вибудовуючи нові стратегії найму, орієнтовані на гнучкість і швидку реакцію на ситуацію. Проте тривалість періоду руйнації, невизначеність та поширення загрозливих тенденцій в умовах війни унеможливають їх нормальне функціонування. Такі позитивні зрушення представлені наступними програмами державної підтримки зайнятості:

- удосконалено механізм надання компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних, а також працевлаштування безробітних на нові робочі місця в суб'єктах малого підприємництва,

- надання мікрогрантів на заснування та розвиток бізнесу,

- у рамках проекту «єРобота» у квітні 2023 р. запроваджено грантову програму на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей, тощо [10].

Згідно із даними сервісу «Opendatabot», в Україні стає більш поширеною самозайнятість. Так, у 2023 р. було відкрито понад 300 тис. нових ФОПів (кількість нових бізнесів перевищила показники 2021 р. на 7 %), тоді як нових компаній відкрито на третину менше, ніж у 2021 р. Але заснування нових бізнесів все ж сприяло збільшенню робочих місць [8].

Гальмують процеси відновлення регіональних ринків праці: прифронтові регіони потерпають від фізичної руйнації та скорочення населення; регіони відновлення – від руйнації та отриманих збитків бізнесу від війни, відтоку населення та падіння споживчого попиту; так звані допоміжні регіони – через втрату доступу до морського експорту, погіршення логістичних ланцюгів та вимушену економічну переорієнтацію; віддалені регіони – через брак інформації про можливості розвитку, дефіцит кадрів та освітньо-кваліфікаційні диспропорції на ринку праці, слабкість системи перекваліфікації шукачів роботи [9].

Аналіз стану сфери зайнятості та передумов формування її нового типу дозволяє зробити висновок про те, що наявний високий інтелектуальний потенціал може бути задіяний для цілей інноваційного та сталого розвитку, використовується не завжди ефективно.

Однак дотепер окремі аспекти дослідження проблем формування інноваційних засад розвитку сфери праці, специфіки взаємодії процесів створення інновацій та еволюційних змін характеру зайнятості в умовах війни, залишаються недостатньо дослідженими. Це обумовлює необхідність визначення специфіки становлення інноваційного середовища розвитку сфери зайнятості в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view>.
2. Білявська Ю., Варавя В. Фахівець епохи інновацій: сценарії розвитку ринку праці - Foreign trade: Economics ..., 2022 - URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar>.
3. Гетьман О.О. Інноваційний механізм регулювання ринку праці: монографія- 2018 - 212.1.86.13 URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?start=20&q>.
4. Ємельяненко Л.М. Формування та регулювання новітніх форм зайнятості в Україні / Л.М. Ємельяненко // Український соціум. – 2015. – №1 (52). – С. 82-89.
5. Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 4. – С. 4–9.
6. Лісогор Л.С. Трансформація ринку праці: можливості реалізації інноваційних змін в сучасних умовах - Вісник Прикарпатського університету. Серія, 2015 - URL: [https://scholar.google.com.ua/scholar?start=20&q](http://irbis-nbuv.gov.ua/https://scholar.google.com.ua/scholar?start=20&q).
7. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : кол. моногр. / НАН України ; Інститут демографії та соціальних досліджень / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень, 2008. – 316 с.
8. Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/foronomics-2023-12>.
9. Регіональний бізнес в Україні: досвід, можливості та перешкоди. Київстар Бізнес. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/regionalnij-biznes-v-ukrayini-dosvid-mozhливosti-ta-pereshkodi>.
10. Яценко Л. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-03/az_regrinkipraci_04032024.pdf

УДК 338.33

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА, ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Бойко Р. В.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Гончаров Ю. В.,

*доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

***Анотація.** У статті досліджено поняття диверсифікації, як збільшення видів діяльності на певних напрямках, що стає одним з інструментів соціально економічного розвитку країни і регіонів.*